

Da rosa, možda, rosa, koja po ružinoj grani ili po finim listovima magle silazi osjenjena iz neba, da rosa ne oslobađa uspomene, otkriva ukuse jutarnjeg svežeg vazduha, zanemelu, užasno veliku i božanstvenu trubu vasiona, čije je čutanje upravo uzvišeno?

Ima tome već sedam, a možda i osam godina, kako se zec više ne pokazuje, ne šalje poruke, čak ga uopšte nema na svetu. Deca se izjutra mirno raštrkaju duž puteva, svi obavljaju svoje svakodnevnne poslove, a oblaci bacaju zelene senke na njih, da bi celog dana bili u hladu.

Laste, ti dnevni šišmiši, cvrkućući presecaju beskrajnu vasionu, i često prođe po ceo sat, ako ne i sat i po, dok se ne vrate i stanu na ivicu strehe, i o dobronamernosti sveta kazuju svoj jutarnji govor. Nedeljom je najtužnije pogledati u dimom uzorenu, izbrzdanu zoru, gde se ništa ne događa, samo lišće drveća neujno raste, isto kao i Konradovi brkovi, još daleko ranije.

Oko tridesetdevete Konrad je, naime, odlučio da pusti brkove.

— Pustiću brkove — razglasio je svetu, jer je od jezika govorio samo engleski; kod kuće je tako noćima, uz pomoć rečnika, pokušavao da zaboravi engleski, i to su bili najbedniji trenuci njegovog starog života: istim tolikim teškim radom se probijao

proza polja

priča

mladen šukalo

Početak, koji je bio ranije smišljen, nakon analize odbačen je kao neodgovarajući. Zato počinjem pričanje bez pravog početka.

Želim da pišem priču sa zadatom temom: kako da **odglumim**, kako da odrecitujem tu istu, još uvijek nenapisanu, priču. Junak priče biće pisac; ali, piscu neću nadenući svoje ime, neću ga nazvati ni Pero Kvezić, kako isti autor naziva jednog svog junaka, niti M. K.-ić, koji ima slične motive kao i P. K.; (ničeg) neće biti što će određivati njegovu vlastitost, jer mu ona, vlastitost, nije potrebna. Staviti mu samo ono Pe, kao Pisac, što može, ujedno, da bude i Početak. I da Junak moje priče — možda Priče? — ne bude početnik.

Pisac je, dakle, rođen.

Ovdje, ovi redovi, neće svjedočiti o stvaralačkom otuđenju, niti o kompilaciji, imitaciji, metaterskijazaciji (neka vam ovu riječ bliže objasni, glavom i bradom, Dubravka Ugrešić) i sl.; ovo je pisanje koje pokušava da skicira svog glavnog junaka onako kako bi se ponašao ukoliko ikada bude **glumio** ili čitao svoju Priču.

Njegova, Piščeva, Priča, dakako, još nema naslova; jer naslov, sam po sebi, ne označava krajnju vrijednost **mog** teksta.

Moj Junak nije običan Pisac; on je, kako već rekoh, Pravi Pisac, jer ne bi valjalo da je Početnik. Samim tim, on i njegovo djelo dobijaju umjetnički nivo i vrijednost, koje mu neće smjeti, niti moći, bilo **tko** da zaniže, pogotovo ne da mu se odrekne »položaj« koji mu se ovom Pričom dojeljuje. (Pod »položajem« podrazumijeva se, između ostalog, i njegov društveni status i sva ostala priznanja koja mu sleduju ili će tek uslijediti, ako ikada mogu da uslijede).

Ne pišem Priču o tome da li je Pisac pisao lijevom ili desnom rukom, jer se to uopšte ne održava na kvalitet rukopisa. (Moj Pisac svoje priče ukucava u pisaću mašinu! A ja, ne baš jedan, ja, naravno, zbog svojih susjeda, moram da se mučim i pišem rukom, jer uvijek pišem iza ponoći). Ali, ako su slova u pisanju nakrivljena u lijevu stranu više nego u desnu, uz svjesno izuzimanje tim riječima, riječima lijeva-desna, **leva-desna**, **leva** bilo kakav simbolički i drugi značaj, dakle, ako su slova upinju ka **mom** lijevom ramenu, moram da očekujem da će Pisac, kad ustane bez naklona, bez i jedne kapljice znoja na ruci prihvatiti knjigu, svesku ili list papira (svjedno gdje da se nalazi njegova Priča) upravo tom rukom, lijevom rukom; tada bi se lijevo rame nezamotno povuklo u svoju stranu, dok će drugo rame isturiti prema masi, jer — i tako se stvara utisak!

naviše ispod kore engleskog jezika kao što je teškom mukom sada želeo da se spusti dole — ako se engleski jezik uopšte nalazi više nego ostali, ili samo američki hleb raste na jednom od najviših hlebnih drva na svetu.

Dakle, odjednom stižemo u vreme koje se ne može izmeniti i do početka **Zamršene istorije** zečjeg traga, i, gle, do njenog kraja: Konrad nikada nije stekao zečji trag, jer je njega cela stvar interesovala i ticala se samo iz perspektive Oklahoma Sitija i uglavnom iz iste udaljenosti: A G. D. Haler je bio tek derišće koje se čudilo određenim stvarima — zelenom lišću, zelenim šinjelima, zelenim drvenim koferima vojnika i zelenim logarskim dopisnicama (nikada nije naučio da čita), ali ne u manjoj meri ni zelenim, smeđim, crnim ili sivim uniformama, perju koje je živahno lebdelo na vetru, filmovima koji su se davali u bioskopima u provinciji, gde je u ratovima bilo uočljivo malo leševa i užasno mnogo pobjeda. Ko je, do đavola, znao da neko dosadno mrmlija da je Mir, za njega, treba žrtvovati glave bar deset hiljada ljudi.

Tako nekako izgleda prava vrednost reči.

(odlomak romana)

Prevod s mađarskog: Josip Varga

Moj Pisac nema brkova. Bradu pogotovo. Ipak, prije nego što je ustao, bez naklona, češkao je veoma zamijetno izbrjani podbradak na kojem bi se primijetilo, ukoliko ste indiskretni, nekoliko mesta posječenih brijačem (vjerujem da ne koristi britvu, osim u ovakvim slučajevima kako je ja koristim); dokaz da je, pred večerašnji nastup, bio nervozan, iako sada to ne pokazuje? Stojeći, nijemo posmatra užagrene oči koje su očekivale ko zna kakvo lice da će se pojaviti pred njima. **Moj** Pisac je običan **čovjek**. Voli dobro da pojede i umjereno da popije. Voli i žene. A kad smo se upoznavali, na **željezničkom kolodvoru**, po mojim dlanovima, tek izbrisan maramicom, mogli su se naslućivati tragovi znoja, iako nije vrućina. Nervoja?

Rukovanje i izmjena uobičajenih fraza ljudi koji se upoznaju: »Lijep dan, zar ne?« Potom samo sje-dili i pili kafu. Ja — običnu; Pisac — duplu. Ja — sa šećerom; Pisac — takođe sa šećerom, ali mnogo gorču od mene. I obojica bez šlaga. Rekao je da samo ujutro pije bijelu kafu, ali je jasno bilo da ne koristi šlag; pri pomenu recepta za bijelu kafu koju pije, kaže da ne želi da se uz njegovo ime lijepi bilo šta estradno i profano; kao što ne želim da ljudi pomisle da na tako jeftin način dolazim do para, reklamiranjem jestivih i nejestivih proizvoda.

Pisac, poslije predstavljanja, ustaje bez naklona, lijevom rukom držeći **svuju** Priču, desnu sklanja od podbratka, pokušava da je strpa u džep, ali, vjerovatno pomislivši da je taj gest nepristojan, ponovo ruku primiče svom vratu, što pomalo pokazuje da je nervozan. Ili dokazuje nelagodnost položaja u kojem se našao? Međutim kada smo već pomislili da će se ruka zaustaviti, ona se od podbratka pomiče ka uhu, zatim se malo povija do ispred očiju, sklanja s čela nemirni pramen kose, što bi, sve skupa, djelovalo i komično da je potrajalo koji trenutak duže. Pisac, uz to, popravlja naočari, koje su, za neki milimetar, skliznule niz nos, nakašlje se tek iz navike, kao da želi pročistiti grlo, i napokon, pročita naslov.

— Je li dovoljno glasno? — obraća se mnoštvu očiju njegov blagi glas. Možda za takve situacije, prostruj mi začas kroz glavu, za provjeru vlastitih intonacija, služe naslovi priča i pjesama?!

Brzo je pogledom preletio usplamtjele oči i zaključio, po nježnim osmjesima i skoro neprimjetnim gestama, da je njegova intonacija sasvim u redu, ponovo popravlja naočari, Priču primiče bliže očima i počinje da čita:

— **Početak, koji je bio ranije smišljen...**

Možda sam trebao da govorim o **svom** Piscu kao kritičar (ukoliko je moguće ikakva autokritičnost), da navedem svoje ili tuđa mišljenja o značaju Piščeva djela; prije nego što sam se odlučio da napišem ovu Priču, odustao sam od takve namjere vjerujući da bi čitalac preskočio takve rečke iz bojazni da bi mu oni mogli pokvariti njegov vlastiti doživljaj gledanja, slušanja, čitanja. Oni su mi uvijek bili neobavezni, besmisleni pasaži, pogotovo što takvi dijelovi pripovijedanja ne služe radosti čitanja, već isključivo određenim utilitarističkim potrebama —

školskim zadaćama ili naučnim radovima. Zbog toga, ako **moj** Pisac unekoliko ostane čitalačka nepoznanica, opravdanje ću uvijek tražiti u ispisanim radovima koji treba, ili je trebalo, da uslijede.

Nakon nekoliko uvodnih rečenica, koje su ocjenjivale stanja iz kojih njegova Priča tek treba da se razbuktaj, poslije nekoliko monotoni rečenica, Pisac je došao sebi. Posmatram sa strane njegove oči, koje su se skrivale iza tamnih stakala njegovih naočara, kako počinju iz okolišnog mrtvila izvlačiti sok vlastitog sjaja. Zažarile su se jednako kao one oči koje su ga posmatrale prije nego što je ustao; njegove su oči plamtjele, a lijeva je ruka mirovala. Na desnoj su se ruci prsti ukočili. Usplamtjelost iz očiju se počela prenositi i na ostale dijelove tijela. Prsti desne ruke su se pokretali, jedan po jedan, da bi na kraju zaigrali neku čudesnu i meni neznanu igru. Ali ti prsti nisu igrali u onom ritmu kojim se kretao Piščev glas, nego su nastojali da uhvate ritam pulsiranja srdaca onih užagrenih očiju koje su bile u mene uperene, onih užagrenih očiju koje nikad neće zaplamsati, niti će kad zgasnuti. Pisac je čitao svoju Priču koja je postajala sve uzbudljivija; on se okretao čas na jednu, čas na drugu stranu, čas je vikao iz sveg glasa, a onda je želio da smiri ritam lirskim pasażima, koji, možda, i nisu imali literarnu funkciju.

Priča se bližila kraju.

I ova se Priča bliži kraju.

Više nisam čuo Piščeve riječi koje su plovile tišinom oko mene. **Moj** naslov se u samom nastajanju Priče mijenja: »kako odglumiti vlastitu priču« »glumac i pisac«, »glumac i priča«, »pisac i njegova priča«, »pisac glumi priču«...

Zašto mora nešto da se **glumi**, kad to nešto treba samo sobom da **glumi**? I otkud sad baš da govorim o naslovu i da neprestano razmišljam o glumljenju?

Pokušavam da zamišljam svog Pisca, pokušavam da zamišljam i sebe sama, kako glumim vlastitu Priču, kako Pisac glumi **moju** Priču, ovu Priču koja se piše, ili sluša, ili čita... Nema u njoj ništa u zagradama, nikakvih objašnjenja koja bi upućivala na nešto drugačije od onog što jeste. Piščev Junak morao je imati takve situacije da se njegova ruka treba čas dizati, čas prstom upirati u nešto što njemu, i nikom više, ima neki značaj, a čas glasom dočaravati Junakova psihička stanja, dok bi jezičkim smicalicama, koje nikad nisu dovoljno razumljive, određivao intelektualni nivo aktera iz Priče. Itakodajle, itakodajle (ovo nije svojstveno Priči, ali, neka vam bude po volji, da se prihvatiti ili odbaci).

Moj Pisac govori svoju Priču. Čak i ne pogleda u Priču koju još uvijek drži lijevom rukom. Njegovi junaci se pretapaju u vazduh: oni dobri i oni zli, raspoznaju se na prvi pogled; prepoznatljiviji su čak i po imenima — a kod mene ništa od toga nema.

Volio bih da te upitam, **moj** Junače, da li bi znao da **glumim** mene kao što ja sada glumim tebe, da li bi znao da se snalaziš u ovim riječima koje jesu samo ono što jesu, gdje i kad ima pasa, kao u ovom času dok očekujem svitanje, pasa koji nikad ne umiju da zalaju, kao što ima pisaca koji ne pišu, vez samo sjede i upiru zažagrene oči u nas, očekujući da se i u njima razgori plamen stvaranja, jednako uvjeravajući i sebe i druge da će možda jednog dana intelektualno češkati svoj podbradak prije nego što budu ustajali bez naklona i tražili u sebi da osjete takve oči, kakve su sada više što se upijaju u meni. Volio bih da znam, **moj** Pišče, da li bi se svi oni češkali za podbradak prije nego što bi počeli čitati svoju Priču o Piscu, da li bi jednako ustajali bez naklona i tako pokazivali svoju nadmoćnost nad onima koji se unose u tebe, u mene.

Priča je završena.

Nema pljeska.

Pisac sjeda, bez naklona jer nema pljeska, vadi maramicu iz džepa, prvo briše naočari koje je netom skinuo, zatim briše čelo, jer, mora da se oznojio u uzbuđenju koje je po ne znam koji put proživljavao dok je ovo čitao. Iz očiju mu nestaje sjaj, pogled se umrtvljuje do bezličnosti i počinje da bludi ko zna kud i ko zna kamo. Možda sam upravo tada shvatio ili smišljao kako jednom moram da napišem priču o čitanju Priče i da joj dam najjednostavniji naslov: **Priča...**

Iz svega ovog moram, nimalo ezopovski ili lafontenovski, da izvučem naravoučjenje: u suštini, svi mi i ni ipak smo nevažni činioci u sudbini Pisca koji stvara svijet, u sudbini Priče koja govori o stvaranju svijeta, jer mi na sudbinu tog stvaranja, svojim prisustvom, ne možemo da utičemo bez obzira na to je li takav svijet identičan našem, vašem ili **mom** Svijetu. Pogotovo kada je nešto umjetnički ispravno artikulirano da bi u toj i takvoj ispraznosti suvišna bila čak i tačka